

marife

dini araştırmalar dergisi

Turkish Journal of Religious Studies

yıl / year: 13 • sayı / issue: 2 • yaz / summer 2013

Hiz. Muhammed'in Hayatı 5. Sınıf Öğretim Materyali "Temizlik" Ünitesindeki Hadis Çevirilerinin Öğrenci Algı Düzeyine Uygunluğunun İncelenmesi

Sümevra Bilecik

Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Din Eğitimi Bilim dalı Doktora Öğrencisi
sumeyrabilecik@hotmail.com

Öz

Hazreti Muhammed, insani yönüyle çağları aşan, tüm coğrafyalarda tüm insanlığa örnek olacak bir rehberdir. Onu tanımak doğru bir din algısının oluşmasına yardımcı olacağı gibi ahlak eğitimi için de gereklidir. Eğitimin her alanında bilhassa ahlak eğitiminde rol modelin önemi bilimsel araştırmalarla desteklenerek ortaya konmuştur. Çocuğun din ve ahlak eğitiminde Hz. Muhammed'in hayatından ve sözlerinden örnekler sunmak, verilen konuları somutlaştıracağı gibi çocuğa uygun bir rol model sunacaktır. Bu doğrultuda 2012 yılında yapılan değişiklikle Hz. Muhammed'in Hayatı dersi seçmeli ders olarak ortaokul programlarında yer almıştır. Saha araştırması temelinde hazırladığımız bu çalışmada, Hz. Muhammed'in hayatı dersi 5. sınıf öğretim materyali temizlik ünitesinde yer alan hadis çevirilerinin çocukların algı düzeylerine uygunluğu incelenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda öğretim materyallerinin ilgili bölümündeki hadis çevirilerinin çocukların algı düzeyine uygun olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Hazreti Muhammed'in Hayatı, Öğretim Materyali, Algı Düzeyi, Hadis Çevirisi, Din Eğitimi

Convenience of Translation of Hadith in the Prophet Muhammad's Life Teaching Material for 5. Grade According to the Levels of Student's Perception

Prophet Muhammad is a guide and advisor to all mankind in all geographies. Recognizing Prophet Muhammad's life is necessary not only for the formation of correct perception but also for moral education. The importance of role models in all areas of education, especially in moral education, has been presented through scientific researches. Introducing examples from Prophet Muhammad's life and traditions in religious and moral education courses both embodies the subjects and introduces an appropriate role model for children. In this respect, with the last changes in religious education curricula at the primary and secondary schools, Prophet Muhammad's life was added to the curriculum of secondary schools as an elective course.

In this study, prepared on the basis of field study, the convenience of hadith translations for the children's perception levels, dealt with in the unit of neatness in the Prophet

Muhammad's life courses for 5th grade teaching materials were investigated. As a result, it was found that the hadis translations in related parts of teaching materials were convenient for the children's perception levels.

Key Words: The Prophet Muhammad's life, Teaching Material, Levels of Perception, Translation of Hadith, Religious Education

Atıf

Sümevra Bilecik, Hz. Muhammed'in Hayatı 5. Sınıf Öğretim Materyali "Temizlik" Ünitesindeki Hadis Çevirilerinin Öğrenci Algı Düzeyine Uygunluğunun İncelenmesi Marife, Yaz 2013, ss. 45-62

Giriş

Din ve ahlak eğitiminin belirli sınıf düzeylerinde zorunlu hale getirilmesinden günümüze kadar uygulanan öğretim programlarında, zamanın getirdiği yenilikler ve ihtiyaca yönelik olarak pek çok değişiklik yapılmıştır. 2000 yılında uygulamaya konulan ve halen yürürlükte olan program, bireyin inancını aklî, milli, ahlaki ve kültürel değerleriyle bütünleştirerek, beden, ruh, akıl ve duygu bakımından sağlıklı bir gelişim süreci yaşamasını amaçlamıştır.¹ Bu amaç doğrultusunda hazırlanan öğretim programlarında, din eğitiminde mezhepler üstü bir anlayış benimsenmiştir.² Bu yaklaşım, bilgilerin doğrudan dinin ana kaynaklarından yararlanılarak temellendirilmesini gerektirmektedir.³

Yapılan değişiklik sonucunda dinin ana kaynaklarından hareketle mezhepler arasındaki farklı görüşlere değil ortak noktalara değinilmesi hedeflenmiştir. Bu bağlamda ders kitaplarında ayet ve hadis çevirilerine daha çok yer verilecek, bunlara bağlı öğretim teknikleri kullanılacaktır. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi yanında, din eğitimi dersleri diye adlandırabileceğimiz, 2012 yılında seçmeli dersler olarak program içine dâhil edilen Hz. Muhammed'in Hayatı, Kur'an-ı Kerim, Temel Dini Bilgiler ders materyallerinde de pek çok ayet ve hadis çevirisinin yer aldığı görülmektedir. Ancak belirlenen hedefe ulaşabilmek için, verilen ayet ve hadis çevirilerini çocukların, doğru bir şekilde anlamlandırması gerekmektedir. Yapılan bu saha araştırmasında 5. sınıf Hz. Muhammed'in Hayatı ders materyallerinin temizlik ünitesinde yer alan hadis çevirilerinin öğrenci algı düzeylerine uygunluğu incelenecektir.

Ders materyallerinde verilen hadis çevirileri üzerinde değişiklik yapılmışsa bu değişikliğin çocukların algılamasını nasıl etkilediği çalışma içerisinde yorumlanacaktır. Bu çerçevede elde edilen bulgulara yönelik genel değerlendirme ve öneriler çalışmanın sonuç bölümünde verilecektir.

¹ TTKB, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu*, s. 12-13.

² TTKB, *age*, s. 2.

³ Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, s. 117.

1. Dini Duygu ve Din Dili Gelişimi

Din dili, dini bağlamda söylenmiş tüm ifadeleri kapsar. Tanrı'nın varlığı, mahiyeti, Tanrı-insan-doğa ilişkisi ile ilgili teolojik ifadeler din dilinin kapsamı içerisinde yer alır. Tanrı hakkında konuşmanın mümkünatı olarak tanımlanan din dili, uzunca bir süre felsefenin araştırma alanı olarak düşünülmüştür. Oysa din dilinin toplumsal söylemlerle sıkı bir bağlantısı vardır.⁴ Bu bakımdan onu başlı başına mütalaa etmek mümkün olmadığı gibi din dili problemini ve alanını sadece felsefeye has kılmak da doğru değildir.

Din dilinin ilişkili olduğu alanlardan birisi eğitimidir. Din dilinin teşbihi, sembolik, mecazi yapısının, din eğitiminde hitap edilen kitleye uygun hale getirilerek anlaşılabilirliğinin sağlanması ve din dilinin dinin aktarımını sağlayan bir araç olması onu doğrudan din eğitiminin konusu yapar. Din dilinin soyut ve anlaşılmaz bir dil olmaktan çıkarılarak, dini kavram ve terimlerin doğru bir şekilde kullanılmasının, anlaşılmasının sağlanması din eğitiminde din dili çalışmalarının yapılmasıyla mümkündür.

Din dilinin doğru kullanımını sağlamak için sıkı disiplinli bir eğitime gerek yoktur. Zira çocuk dindar olarak dünyaya gelmediği halde onda tabii bir dini kabiliyet ve eğilim vardır. Çocuğun dini duygu gelişimi göz önünde bulundurularak bu konuda hassasiyet gösterildiğinde doğru bir din eğitimi verilerek din dili geliştirilmesi sağlanır.⁵

Çocuğa din dili kazandırmada izlenecek yolun belirlenebilmesi için çocuğun dini duygularının bilinmesi şarttır. Yaygın olan kabule göre çocukta din duygusu, varlığını üç yaş civarında hissettirir. Bu çağdan önce din duygusunun olmadığından ya da aile ortamı içerisindeki dini yaşantının çocuğu etkilemediğinden bahsedilemez. Her ne kadar çocuk, 0-2 yaş arasındaki yaşantısını ilerleyen dönemlerde hatırlamayacak olsa da bu dönem onun üzerinde tesirlerini bırakacaktır. 0-2 yaş arasındaki çocuğun gelişim görevi temel hayat becerilerini kazanmak olsa da ona söylenen ninnilerde geçen Allah lafzı, Hû ezgileri, anlatılan masal yahut hikayelerdeki isimler onu etkileyecektir.⁶

Harms'ın peri masalı evresi olarak adlandırdığı 3-6 yaş arasında ise çocukta antropomorfik Tanrı anlayışı görülür. Tanrı ve din hakkında sonu gelmez sorular soran çocuk sorularına verilen cevapları ezberlemeye meyillidir.⁷ Bu durum din diline ait ilk kavramların öğretime zemin hazırlar. Kerim Yavuz, bu dönemdeki çocuğun din duygusunun gelişiminde çevrenin rolüne değinirken bunu dil gelişimiyle de ilişkilendirir. Yavuz'a göre çocuk, dinle ilgili kavramları ve davranış biçimlerini çevreden almaya hazırdır. Tıpkı dil öğrenmede yetişkinlerin kelime ve kavramlarını benimsediği gibi dinlerini de kelime, kavramlar yoluyla benimser. Yani

⁴ Koç, *Din Dili*, s. 52.

⁵ Selçuk, *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*, ss. 164-167.

⁶ Dodurgalı, *Ailede Din Eğitimi*, s. 259.

⁷ Oruç, *Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Din Eğitimi*, s. 104.

çocuk önce büyüklerden din dili öğrenmeye başlar.⁸ James Fowler'ın görüşü de Yavuz ile paraleldir. Okul öncesi dönemdeki din duygusunun gelişim dönemini sezgisel inanç dönemi olarak adlandıran Fowler bu aşamanın dil yoluyla ortaya çıktığını belirtir.⁹

Dil gelişimiyle birlikte, ebeveyni taklit etmeye meyilli çocuğun bu davranışında artış görülür. Anne babasının ibadet ettiğini gören çocuk onların hareketlerini taklit eder, dua eder gibi dudaklarını kıpırdatır. Bunları bilinçli olarak yapmadığı için bu davranış dıştan taklit olarak adlandırılır.¹⁰ Çocuk, yine gözlem yoluyla besmele, hamd gibi ifadeleri yerinde kullanabilir. Bu kelimelerin anlamını ifade etmesi beklenmese de bunlar çocuğun bilincine yerleşerek din dili oluşumuna zemin hazırlar.¹¹

Okul öncesi çocuğun başlangıçta anlamını kavramadan tekrarladığı sözcükler, kavramlar, dualar ya da ritüeller bilişsel gelişim ve dil gelişimi sürdükçe bilinçli bir hal alacaktır. Bu bağlamda çocuğun dindarlığı yapılan ibadet, dua vb.lerin bilinçliliği bakımından yetişkinlerin dindarlığıyla kıyaslanamaz ama buna temel oluşturur.

Dua içeren sözcükler veya dini kavramların yanında yaş ve seviyesine uygun, duygularını okşayarak ruhuna hitap eden dini hikayeler de çocuğun dine ilgisini arttırırken bu hikayelerde geçen kelimelerle yakınlık kuracaktır.

Yedi yaşından sonra çocuk, bilişsel gelişime bağlı olarak, o zamana kadar inandığı şeylerin gerçeğini aramaya başlar. Bildiklerini irdeleyerek mantığa bürümeye çalışır. İnançla ilgili konular da bunun içerisinde. Allah'ın nasıl var olduğu, yeryüzünün ve insanın yaratılışı gibi konular ilgi alanı içerisinde. Bu merakı gidermek için ebeveyne ya da öğretmene sorular yöneltmeye devam edebileceği gibi okuma-yazma becerisi kazanmış olduğundan bu ilgiye yönelik kitapları okuyarak sorularına cevap bulmaya çalışır. Bu okumalar esnasında yeni dini kelime ve kavramlar öğrenerek din dilinin gelişimine katkı sağlar. Ruhi bunalım olarak adlandırılan bu çağ 6 ila 8 yaş arasında yaşanır ve tatmin olmuş merak yerini ilk ibadet denemelerine bırakır.¹² Bu denemelerde bilinçsiz bir taklit görülmez ancak ibadetlerin rükünlerine uygun olarak yapıldığı da söylenemez. Dini uyanma ve gelişmeyi temsil eden bu yaşlardaki ibadetler, orucun dayanılabildiği kadar tutulması, namazın bazı vakitler atlanması gibi tam olmasa da yaptığı ibadetler için ödüllendirilen, teşvik edilen çocuk onları tamamlamaya azmedecektir. Bir taraftan ibadet etmenin huzurunu tadan çocuk diğer yandan bu ibadetlerle ilgili bilgiler edinirken din dilini kullanmaya başlayacaktır. Bu aşamada din eğitiminde ailenin rolü büyüktür. Birlikte yapılabilecek ibadetlere çocuğun da katılımı sağlanabileceği gibi Ramazan ayı, kandil geceleri gibi önemli gün ve geceler de bir eğitim fırsatı olarak

⁸ Yavuz, *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*, s. 34.

⁹ Fowler, "İman Bilincinin Evreleri", s. 93.

¹⁰ Hökelekli, *Din Psikolojisi*, s. 255.

¹¹ Dam, "Çocukluk Dönemi Din Eğitimi", s. 60.

¹² Hökelekli, *age*, s. 256.

görülmelidir.¹³ Bu hususlara dikkat edildiğinde, somut işlemlerin son evresine (10–12 yaş) geçen çocuğun daha önce yarı bilinçli olarak yaptığı ibadetleri bilinçli bir şekilde yaptığı görülecektir.

Somut işlemler dönemindeki çocuklarda din dilinin geliştirilmesine yönelik yapılabilecek çalışmalara değinecek olursak; okul öncesi dönemde dua, şiir ve tekerlemelerle oluşturulan dini kelime haznesi, artık bir okur-yazar olan çocuğun kendi başına okuyabileceği dini içerikli çocuk edebiyatı ürünleriyle genişletilebilir. Sekiz yaşından sonra çocuğun ilgisi olağan üstü öğeler içeren masal ya da hikayelerden çok, gerçek olaylara yöneliktir.¹⁴ Bu yaştan on bir on ikiye kadar geçen sürede çocuklara peygamber kıssaları okutup anlatılabilir. Çocuk bu kıssalar sayesinde bilgilenmesinin yanında ahlaki muhakemelerde bulunarak ahlak gelişimine katkı sağlar.

7–12 yaş arasındaki çocuklar okul öncesinde öğrendikleri tekerlemeye benzeyen dua kalıplarının yerine Kur'an'dan ve peygamberimizden dua örnekleri ezberleyerek bunları uygun durumlarda okuyabilirler.¹⁵ Burada, dua mahiyetindeki ayetlerin veya hadislerin çevirisi önem kazanmaktadır. Çocuğun gelişimsel dönemi dikkate alınarak seçilen ayet ve hadislerde çocuğa uygun bir dil kullanılmazsa çocuk duların manasını kavrayamadığından bu duaları uygun zamanlarda okuması beklenemez. Ayrıca düşünce gelişimine bağlı olarak okul öncesi döneme göre daha mantıkçı ve gerçekçi olan çocuğa bu duaların çevirisi onun anlayabileceği şekilde verilmediği takdirde öğrenme hevesi de sönecektir. Ayet ve hadisler ezberletilirken, içerisindeki dini kavramların anlamları verildiğinde din dili gelişimine katkı sağlayacaktır.

9–12 yaş arasında çocuğun ibadetleri yapmaya istekli olduğundan bahsetmiştik. Bu dönemde yapılan ibadetlerle ilgili kavramların öğretimi din diline zenginlik katacaktır. Somut dini kavramlar veya çocuğun hayatında gözlemleyebildiği, algı düzeyine uygun Kur'an kavramları öğretilir. Bunun dışında namaz dua ve surelerinin anlamlarını kelime kelime ezberletilmese de anlamları hakkında bilgi verilerek çocuğun yapmaya çalıştığı ibadetlere anlam katılmasının yanında din dili oluşturmasına katkı sağlanır.

Bireyin din diline sahip olması, dini doğru algılamasına yardımcı olur. Din dili geliştirememiş çocuk ve yetişkinlerde; dini metinlerde geçen kelime ve kavramlar yahut metnin soyut, mecazi yapısını kavramak zorlaşacağından ayet ve hadislerde doğru yoruma ulaşmak da güçleşecektir. Bu durum çocuklardaki din algısını da etkiler. Anlayamadığı hadis ve ayet çevirilerine muhatap olan çocuk, dini, anlayamadığı kavram ve ritüellerden oluşan yaşanılmaz bir alan olarak görecektir ki bu algıyı ilerleyen yaşlarda değiştirmek oldukça güçtür. Bununla birlikte bireylerin kavram ve sembollerden ne anladığı toplumun algısını da etkileyecektir.

¹³ Dodurgalı, *age*. s. 305.

¹⁴ Yılmaz, *Çocuklara Meal ve Tefsir Hazırlamanın Gerekliliği ve Örnek Olarak Lokman Suresinin Meal ve Tefsiri*, s. 18.

¹⁵ Hökelekli, *age*. s. 259.

Sembolik etkileşimcilik adı verilen kurama göre bireyler ve dolayısıyla toplum bir takım sembol ve kavramlara anlamlar yükleyerek buna göre davranmaktadır.¹⁶ Bu sosyolojik akım çerçevesinde değerlendirildiğinde din dilini oluşturan kavramlar, kelimeler ve bir takım sembolik ifadeler önce bireylerin daha sonra toplumun algısını etkilemektedir.

İnsanda din duygusu gelişiminde yaş, cinsiyet, sosyal çevre gibi pek çok etkenden bahsedilebilir. Bu etkenlere bağlı olarak insan, gelişimini sürdürdükçe din duygusu ve algısı da değişir. Ancak çalışmamızın sınırlılığı sebebiyle işlem öncesi ve somut işlemler dönemindeki din duygusundan bahsetmekle yetindik. Aynı durum din dili gelişimi için de söz konusudur. Din dili gelişimi ve dini kelime haznesinin edinilmesi çocukluk döneminde din eğitimiyle orantılı olmakla beraber bu gelişim bu dönemin bitmesiyle sona ermez. Yetişkin din eğitiminde, vaaz, hutbe gibi hizmetlerin yanı sıra bireylerin gönüllü olarak katıldıkları toplantılar, seminerler, yapılan okumalar vasıtasıyla din dili geliştirilebilir.

2. Yöntem

Hz. Muhammed'in Hayatı ders materyallerindeki hadis çevirileri üzerinde yaptığımız araştırmada verilerin niteliği bakımından yani verilerin yorumlanmasında sayısal ifadelerden çok süreç ve sonuç incelendiğinden nitel araştırma yöntemlerinin tercih edilmesi uygun bulunmuştur. Nitel çalışmalar, problemin belirlenmesi, kuramsal çerçevenin oluşturulması, konunun amacı, problem durumu ve hipotezin tespiti, buna uygun veri toplama tekniklerinin belirlenerek veri sonuçlarının değerlendirilmesi basamaklarından oluşur.¹⁷

Nitel araştırmanın bir türü olan eylem araştırması modeli; araştırmacının tespit edilen problem durumun içerisinde olmasıyla ya da araştırmacının problem durumunu yaşayan bireylerle iletişime geçmesiyle uygulama sürecine ilişkin sorunların tespit edilmesi ya da tespit edilmiş bir sorunun çözümüne yönelik çalışmaların yapılmasını içeren bir araştırma modelidir.¹⁸ Bu bilgiler ışığında değerlendirdiğimizde, araştırmamızdaki problem durumunun Hz. Muhammed'in Hayatı ders materyallerindeki ayet çevirilerinin anlaşılabilirliğinin ortaya konarak, uygulama esnasında ortaya çıkan problemlerin araştırılmasının hedeflenmesi, hem uygulayıcı hem araştırmacı olarak yer alınan çalışmada kaynağın birebir içinde olunması araştırmanın yapısının seçilen modele uygun olduğunu gösterir.

Yapılan çalışmada iki ayrı yöntem izlenmiştir. Çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturmak için ilgili literatür taranarak dökümanlar içerisinde konuya ilişkin bilimsel verilere ulaşılmıştır. Bu verilerin ilgili kısımları yorumlanarak çalışmada yer almıştır. Araştırmanın bulgularına ulaşmada ise gözlem yöntemi tercih edilmiştir. Araştırmanın konusunu oluşturan Hz. Muhammed'in Hayatı ders materyallerindeki hadis çevirilerinin öğrenci algı düzeylerine uygun olup olmadığının tespiti

¹⁶ Tarhan, "Sosyolojide Temel Kuramlar", s. 13.

¹⁷ Yeşil, "Nicel ve Nitel Araştırma Yöntemleri", s. 52-53.

¹⁸ Yıldırım ve Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, s. 295.

dersin olağan akışı içerisinde ve sınıf ortamında gerçekleşmesi gerektiğinden gözlem metodu çalışmanın yapısına en uygun metoddur. Gözlemin bir türü olan katımlı gözlem metodu tercih edilerek verilerin güvenilirliğini arttırılmıştır.

Ders materyallerindeki hadis çevirileri, konunun doğal akışı içerisinde öğrencilere yorumlatılmıştır. Verilerin korunmasında ses kayıt cihazından yararlanılmıştır. Görsel olarak dikkati çeken durumlar not alınarak ses kayıtları desteklenmiştir. Kayıt cihazıyla elde edilen veriler yazıya aktarılırken, ilk etapta tüm öğrencilerin yaptığı yorumlar dinlenerek hepsi yazılı biçime getirilmiştir. Tüm ses kayıtları deşifre edildikten sonra içerik analizi yapılarak çalışmanın ilgili yerlerinde kullanılmıştır.

Araştırmanın evrenini 5. sınıfta öğrenim gören ve Hz. Muhammed'in Hayatı dersini seçen tüm öğrenciler oluştururken örneklemini Aksaray iline bağlı Gücünkaya Ortaokulu 5. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Daha önce bahsettiğimiz gibi araştırma içerisinde hem uygulayıcı hem araştırmacı olarak yer almamızın sağladığı avantaj dışında, araştırmanın yapıldığı ortamı tanımamız, örneklemini oluşturan grubun ders öğretmeni olarak görev yapmamız araştırmanın sıhhatini arttıracığından örnekleme olarak söz konusu okul seçilmiştir.

22 kişiden oluşan Gücünkaya Ortaokulu 5. sınıf öğrencilerinin hepsi araştırmaya katılmıştır. Öğrencilerin hepsi bilişsel olarak somut işlemler döneminde-dirler ve gelişimsel dönemleri, aile yapıları sosyo kültürel durumları arasında önemli bir farklılık yoktur. Öğrenci sayısının cinsiyete göre dağılımı 12 erkek ve 10 kızdır.

Araştırmanın sınırlılığı nedeniyle ders materyalindeki tüm hadisler ele alınamamış bunun yerine ikinci ünite içerisinde yazarlar tarafından '*ne dersiniz, düşünelim, tartışalım*' gibi başlıklar altında verilen etkinliklerle vurgulanan hadis çevirileri seçilmiştir. Öğrencilerin hepsinin yorumlarının araştırma içerisinde sunulması mümkün olmadığından benzerleriyle gruplanmış yorumlardan geneli temsil edenler seçilerek bulgular kısmında sunulmuştur. Ayrıca, varsa diğer öğrencilerden ayrılan yorumlar da seçilerek değerlendirilmiştir. Verilen hadis çevirileri öğrencilerin geneli tarafından anlaşılammışsa bunun nedenleri tespit edilerek bu sorunun çözümüne yönelik öneriler geliştirilmiş, hadis çevirileri anlaşılmiş ise bundaki temel etkenler tespit edilerek diğer ders materyallerinde, kitaplarında bu hususlara dikkat çekilerek ayet ve hadis çevirilerinin o çerçevede hazırlanmasına zemin oluşturulmuştur.

3. Bulgular ve Yorumlar

Bu bölümde Hz. Muhammed'in Hayatı 5. Sınıf öğretim materyalleri 2. Ünite içerisinde '*Düşünelim, Tartışalım, Ne Dersiniz*' gibi etkinliklerle vurgulanmış hadis çevirilerinin çocukların algı düzeyine uygun olup olmadığına ilişkin gözlemlerine yer verilmiştir. Ele alındıktan bölümde kullanılan hadis çevirileri ayrı başlıklar altında incelenmiştir. Bu başlıkları oluşturan çeviriler, ders materyallerinin yazarlarının, hadisleri aldıkları kaynaktan doğrudan alıntı yapılmış, bu alıntılar, ilgili başlığa atıfta bulunulan dipnotlarda gösterilmiştir. Böylelikle çalışma içerisinde,

yazarların çocuklar için uygun gördüğü çeviri ile yetişkinlerin okuduğu hadis çevirileri arasındaki farklılık tespit edilmiştir.

3.1. “Muhakkak ki ağza ve burna su çekmek peygamberlerin sünnetindedir.”¹⁹

Şüphesiz ki temizlik alışkanlığı, çocuğun erken yaşlarda sahip olması gereken ve oldukça önem taşıyan bir alışkanlıktır. Somut işlemler dönemine girmiş bir çocuk, öz bakım becerilerini geliştirmiş olmalıdır. Kişisel bağımsızlık kazanma olarak tanımlayabileceğimiz bu döneme ait gelişim ödevlerinden biri de çocuğun, anne babadan fiziksel bağımsızlık kazanmasının yanı sıra kişisel bakım ihtiyaçlarını da kendi başına karşılamasıdır.²⁰ Çocukların bu alışkanlıkları kazanmasında ve bunun için gerekli bilişsel altyapının hazırlanmasına katkı sağlayacak ünitenin giriş bölümünde temizlik hakkında genel bilgiler verilmeden önce ‘Düşünelim’ etkinliği içerisinde yukarıda belirtilen hadisi şerife, ‘Ne Dersiniz?’ başlıklı etkinlik içerisinde şu şekilde yer verilmiştir:

Peygamber Efendimiz (s.a) şöyle buyurmuştur: “*Muhakkak ki ağzı ve burnu suyla temizlemek peygamberlerin sünnetlerindedir.*”²¹

Hadis çevirisinde su kullanılarak yapılan temizliğin peygamberlerin de uyguladığı bir davranış olduğuna dikkat çekilmektedir. Hadisin Ebû Davud Sünen tercümesinde ağza ve burna su çekmek ifadesinin ders materyalinde ağzı ve burnu suyla temizlemek şeklinde yer aldığı görülmektedir. Bu durum hadisin anlamı üzerinde hiçbir değişiklik yaratmadığı gibi çocuğun algılamasında da herhangi bir değişikliğe sebep olmayacaktır. Çünkü aşağıda verilen yorumlardan birinde de görüldüğü üzere çocuk burna su almaktan bahsetmektedir. Şüphesiz ki ağza burna su çekmek ifadesi onların aşına olduğu sözcüklerdir. Bu kelimelerle hadisin sadeleştirildiği söylenebilir. Hadis-i şerif çevirisi sınıfta değerlendirildiğinde öğrencilerden gelen yorumlar şu şekildedir:

“*Ben burdan temizliği anladım öğretmenim. Ağzımızı ve burnumuzu temizlememiz gerektiğini. Peygamberimiz çok temiz olmamızı anlatmıştır. Sünnetmiş çünkü ağzı burnumuzu suyla temizlemek peygamberimizin yaptığı bir şeydir.*”

“*Burnuna su almak temizliktir. Ağzımızı burnumuzu iyice yıkamamız gerek. Ağzımızı yemek yediğimizde yıkamamız dişimizi fırçalamamız gerek. Yani ağzımızla burnumuz temiz durmalı. Peygamberimiz öyleymiş.*”

“*Ağzımızı ve burnumuzu temiz tutmalıyız. Buradan onu anladım. Ağzımızı temiz tutmak, mesela bir şey yiyoruz yediğimiz şeylerin lekesi ya da artığı kalabilir. Burnumuzu da temizlemeliyiz hem de bu peygamberlerin sünnetiymiş.*”

Yukarıda örnek olarak verdiğimiz yorumlara benzer ifadeler öğrenciler tarafından kullanılmıştır. Yukarıdaki yorumlarda görüldüğü üzere, çocuklar zaten

¹⁹ Ebû Davud, Taharet, 29.

²⁰ Gander ve Gardiner, *Çocuk ve Ergen Gelişimi*, s. 394.

²¹ Okumuşlar ve Mert, *Hz. Muhammed’in Hayatı Öğretim Materyali 5*, s. 26.

bildikleri bir konu olan temizliğin gerekliliğini hadis-i şerif çerçevesinde açıklamış, peygamberimizin de temiz bir insan olduğunu ifadelerine eklemişlerdir. Bu ve buna benzer yorumlarda bulunan öğrenciler, Kohlberg'in ahlak gelişim kuramına göre 3. ve 4. evre geleneksel düzeyde bulunmaktadırlar. Ahlak gelişimi açısından bu evredeki bireylerin yargılarının oluşmasında başkalarının düşüncesi ya da rol modellerin olması oldukça önemlidir.²² Hadis-i şerifi yorumlayan çocukların; 'peygamberimiz temizmiş, peygamberimiz de öyleymiş, bu peygamberlerin sünnetiymiş' gibi ifadeler kullandıkları görülmüştür. Bu durum, çocukların temizliğin önemini hatırlamakla beraber ahlaki gelişim düzeyleri gereği peygamber efendimizi rol model aldıklarının göstergesidir.

Hadis çevirisini yorumlayan bir grup öğrenci ise hadisi, bir önceki yıl okul içerisinde düzenlediğimiz hadis ezberleme yarışması için ezberledikleri diğer hadislerle ve konu hakkındaki farklı bilgileriyle ilişkilendirerek şöyle söylemişlerdir:

"Ağzı ve burnu temiz tutmak gerektiğini anlatıyor bu sözde. Temizlik imandandır diye de hadis var öğretmenim." Bu yorumun hemen ardından söz hakkı almaksızın heyecanla yerinden kalkan bir öğrenci: *"Allah temizdir temiz olanı sever de vardi!"*

Bir başka öğrenci ise ağız ve burun temizliğini abdest ile ilişkilendirerek; *"Abdest alırken de ağızımı burnumuzu yıkıyoruz zaten öğretmenim."* demiştir.

Çocukların yukarıdaki yorumlarından daha önce edinilen bilgilerle ilişkilendirmeyi kolaylıkla yapabildikleri görülmektedir. Bu durum ise konunun kavrama düzeyinde anlaşılabilirliğini kanıtlamaktadır.

Sınıf içerisinde hadisi şerifi anlayamayan bir öğrenciye rastlanmamıştır. Çocuklar benzer kelimelerle hadis-i şerif çevirisini doğru bir şekilde yorumlamayı başarmıştır. Temizliğin önemine değinilen konuda, bu hadisi şerife yer verilmesi çocukların konuyu özümsemelerine yardımcı olmanın yanında onlar için peygamberimizden bir örneklik sunması bakımından da olumlu sonuçlar doğurmuştur. Hadis çevirisinin anlam içeriği somut işlemler dönemi çocuklarına uygundur. Bununla beraber çeviri içerisinde bilinmeyen kelime kullanılmaması, uygun bir cümle yapısıyla çevirinin verilmesi hem konunun hem de hadis çevirisinin anlaşılmasını kolaylaştırmıştır.

3.2. "Tevbe Suresi 108. ayeti, Kûbalılar hakkında indirilmiştir."²³

Hz. Muhammed'in Hayatı Ders Materyalinin ikinci ünitesi olan Temizlik konusunda temizliğin önemine dair giriş bilgileri verildikten sonra konunun sonunda "Tartışalım etkinliği içerisindeki hadisi şerif çevirisinin şöyle verildiği görülmektedir:

Peygamber Efendimiz (s.a): *"Orada temiz olmayı arzu eden ve seven kişiler vardır."*(9. Tevbe suresi 108.) ayeti, Kubâ'daki Müslümanlar hakkında inmiştir". bu-

²²Yeşilyaprak vd., *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*, s. 131.

²³İbn Mace, Taharet, 28.

yurmuş, Kubâlıların bu övgüyü temizliklerine dikkat etmelerinden ve tuvalet temizliklerini su ile yapmalarından dolayı kazandıklarını belirtmiştir.”²⁴

Hadis-i şeriften sonra “Yukarıda verilen bilgiler sizce ne anlama gelmektedir? Arkadaşlarınızla tartışınız.” sorusu yöneltilmiştir. Anlatılan konuyu kapsayıcı bir içeriğe sahip olan hadis-i şerif verilerek çocuğun konu hakkındaki bilgilerini özetlemesine ve konuyu örneklendirmesine fırsat sunulmuştur.

Hadis-i şerifin İbn Mace *Sünen* tercümesinden aynen alınmadığı, hadiste geçen Tevbe Suresi 108. ayetin çevirisine de yer verildiği görülmektedir. Bu durum çocukların hadisi anlamalarına yardımcı olacaktır. Yukarıda olduğu gibi aynen alınıldığı takdirde çocukların, söz konusu ayeti bilmemelerinden dolayı hadisi anlayabilmeleri mümkün olmayacaktır. Kitapta yer verildiği şekilde çocukların yorumları şöyle olmuştur:

“Temizlik her şeyden önce gelir. Üstümüz, başımızla, tuvaletten sonra tuvalet temizliği yapmamız gerekir.”

“Bir Müslüman peygamber efendimiz gibi olmak istiyorsa temizliğine dikkat etmesi gerekir.”

“Diyor ki dünyada ve her yerde nerde olursa olsun herkesin temiz olmasını istemiş. Peygamber efendimiz böyle temiz olan kişiler varmış, temiz olmayanlar da varmış. Tuvalet ihtiyacımızı giderdikten sonra temizliği yapmamız gerektiğini söylemiş.”

“Yani peygamber efendimizin insanlara verdiği görev temizlik.”

“Tuvalet temizliğini su ile yapmamız gerektiğini anladım.”

“Kûba’da temiz olmayı seven kişiler varmış. Kûbalıların temizliklerine dikkat etmelerinden ve tuvalet temizliklerini su ile yapmalarından dolayı ayet inmiş.”

Çocuklar hadiste Müslümanlardan beklenen temizliğin yapılmasının gerekliliği sonucuna ulaşmışlardır. Ancak çocukların birçoğu hadis çevirisi içerisinde yer alan ayeti de hadisin bir parçası olarak görmüşler ayrıca değerlendirme yapmamışlardır. Yukarıda son verilen yoruma bakıldığında bunu algılayabilen çocukların olduğu da görülmektedir.

Çocukların yorumlarına bakıldığında hadisin anlaşılabilirliği görülmektedir. Çünkü hadiste bahsedilen konu çocukların hayatlarında birebir yaşadıkları ve kazanmaları beklenen bir alışkanlıktır. Hadis çevirisi içerisinde bilinmeyen kelimelerin kullanılmaması, cümle yapısının sade olması çevirilerin çocuklar tarafından anlaşılmasını kolaylaştırmıştır.

²⁴ Okumuşlar ve Mert, *age.* s. 27.

3.3. “Misvaklanmak, ağzın temiz kalmasına ve Rabb’in râzı olmasına sebebedir.”²⁵

Temizlik ünitesinin giriş kısmından sonraki ilk başlığı ‘Ağız ve Diş Temizliği’dir. Bu konu hadisler çerçevesinde işlenirken ‘Düşünelim’ etkinliği içerisinde yukarıdaki hadis verilerek çocuğun diş temizliğinde misvak dışında faydalı olmak kaydıyla diş macunu ya da fırçası kullanıp kullanamayacağımızı düşünmesi istenmiştir. Hadis yukarıdaki çeviriden farklı olarak şöyle verilmiştir:

“Misvak kullanın, çünkü misvak ağzı temizler.”²⁶

Hadis ile birlikte verilen soru çocukların konu hakkında görüş geliştirmelerine ve hadis üzerinde düşünebilmelerine imkan sağlamaktadır. Konu işlenmeden önce bu etkinliğe dikkat çekildi. Hadis sınıfta okunduktan sonra öğrencilerden bir tanesi misvağın ne olduğu sorusunu yöneltti. Bu soruyu cevaplamak isteyen diğer çocuklardan bazıları misvağı şöyle tanımladılar:

“Ağaç gibi oluyor, dişine sürtüyorsun.”

“Hacıdan geliyor genellekle.”

“Peygamberimiz misvak kullanıyormuş.”

Kelime açıklandıktan sonra çocukların hadis çevirisi ve ardından verilen soru üzerine yorumları şu şekildedir:

“Peygamberimiz bize burada misvak kullanmamızı tavsiye ediyor. Diş fırçası olmadığı için peygamberimiz o misvakla dişlerini temizliyormuş. Bizim de ağızımızın temizliği için tavsiye ediyor.”

“Misvak doğal şey. Mesela diş fırçası, macunu yapıyorlar ama bir ağaç doğal bir şeyi kullanın demiş. O kullanıyormuş, siz de kullanmanızı tavsiye ederim. Kokusu bile güzeldir öğretmenim.”

“Misvak ya da diş fırçası ikisini de kullanalım öğretmenim. Çünkü birbirinden ayrı değil ki, ikisi de dişimizi temizler.”

“Peygamberimizin zamanında diş fırçası, macunu olmadığı için bize de misvak tavsiye ediyor. Şimdi diş fırçası ve macun kullanıyoruz.” Bu yorumu yapan çocuk peygamberimizin diş fırçası ya da macun olmadığından misvak tavsiye ettiğini belirtince bir öğrenci heyecanla yerinden kalkarak: “İkisini de kullanabiliriz ama peygamberimiz misvak tavsiye ettiği için onu da kullanmalıyız. İlla ki birileri hacca gidiyor ya da satılıyor, onu alabiliriz. Macun bittiğinde falan misvak kullanabiliriz.” Diyerek sünnete bağlı kalmak için diş fırçası, macunun yanında misvak da kullanılmasını gerektiğini belirtmiştir. Bu yorumlara uzlaştırmacı bir yaklaşım sergileyen öğrencilerden birisi: “Misvakla temiz oluyorsa diş fırçası ile de temiz olur. Temiz olduktan sonra o da olur o da olur.”

Görüldüğü üzere öğrencilerin görüşlerindeki farklılık noktası diş fırçası ya da misvaktan hangisinin kullanılacağından kaynaklanmaktadır. Şüphesiz ki hadisin

²⁵ Buhari, Savm, 27.

²⁶ Okumuşlar ve Mert, age. s. 28.

ders materyalinde verilmesindeki amaç peygamberimizin diş temizliğine verdiği önemi vurgulamaktır. Etkinlik içerisinde verilen soru, çocukların güncel sorunlara İslama uygun çözümler üretme becerisi kazanmaları bakımından oldukça etkili olmuştur. Çocuklardan bazıları amaç temizlik olduğu için araçların önemsiz olduğunu belirtirken bazıları peygamberimizin tavsiyesi üzerine misvak kullanılması gerektiğini savunmuştur. Ancak sonuç olarak istenen hedefe ulaşılmış, ağız ve diş temizliğine verilen önem kavranmıştır. Bunun yanında bu tip başka sorunlara çözüm getirebilmek için temel bakış açısı da ders içerisinde kavratılmıştır.

Bu tip problem durumlarının ortaya atılması yukarıda ifade ettiğimiz faydanın yanı sıra çocuğun akıl yürütme becerisini geliştirir. Düşüncelerini ifade etmeye çalışan çocukta, bilişsel gelişim ve dil gelişimi paralel olduğundan, çocuğun dil gelişimine de katkı sağlanır.²⁷

3.4. “Her yedi günde bir gusül edip, başını ve bedenini yıkamak her Müslüman üzerinde Allahın bir hakkıdır.”²⁸

Ünitenin ikinci başlığı olan Beden Temizliği konusuna giriş yapılırken yukarıdaki hadis aynı çeviriyle verilmiş, beden temizliğinin Müslüman üzerinde Allah'ın hakkı olması ifadesini yorumlamaları istenmiştir.²⁹

Tarafımızdan herhangi bir açıklama yapılmaksızın hadis okutularak bu ifade sorulduğunda öğrencilerden bazıları gusül kelimesini bilmediklerini ifade ettiler. Öğretim materyalinin sözlük kısmında gusül kelimesine yer verilmemişken boy abdesti kavramının açıklandığı görülmüştür. Boy abdesti açıklamasının yanına gusül kelimesi de eklenmiştir. Ancak burada çocukların yabancı oldukları kavram boy abdesti değil gusül kelimesidir. Kavramın kazanımı için gerekli sözcük çalışması yapıldıktan sonra yorumları sorulduğunda alınan cevaplardan bazıları şöyledir:

“Peygamberimiz her yedi günde her hafta birer kere gusül abdesti alıyormuş. Bunu da Müslümanlara buyurmaktadır.”

“Allah'ın her şeyde hakkı vardır.”

“Temiz olmamız gerektiğini anladım. Haftada bir kez banyo yapmamız gerekir.”

“Temiz, dürüst ve üstümüz başımız temiz olmalı. Mesela Kur'an okuyacağız, abdest alırız.”

Öğrencilerin yorumları haftada bir banyo yapmanın gerekliliğiyle sınırlı kalmıştır. Oysa soruda beden temizliğinin Allah'ın Müslümanlar üzerinde bir hakkı olması ifadesinin yorumlanması istenmiştir. Çocuklardan sadece bir tanesi Allahın her şeyde hakkı olduğunu söylemiş ancak bu ifadeyi açıklamayı başaramamıştır.

Yukarıda belirttiğimiz gibi çocukların birçoğu gusül kavramını bilmezken boy abdesti kavramını bilmektedir. Hadis çevirisinde gusül etmek ifadesinin ya-

²⁷ Yeşilyaprak vd., *age.* s. 104.

²⁸ Müslim, Cuma, 9.

²⁹ Okumuşlar ve Mert, *age.* s. 29.

nında parantez içi açıklamayla eş anlamlısı da verilirse hadis çevirisinin anlaşılması daha kolay olacaktır.

Öğretim materyalinde bu hadisin devamında verilen soru çocuklar için oldukça soyuttur. ‘Allah’ın hakkı’ kavramına yabancı çocukların bu soruya cevap veremediği görülmüştür. Burada bir dipnot yoluyla ya da konunun içerisinde hadisin açıklanması gerekmektedir. Çocuklar bu hadis çevirisiyle beden temizliğinin önemini kavramakla beraber yazarın sorduğu soruyla belirlediği hedefe ulaşamamışlardır.

3.5. “Benim ümmetim kıyamet gününde bedenlerindeki abdest alma izlerinden dolayı yüzleri nurlular, elleri, ayakları sekililer diye çağırılacaklardır. Ebû Hureyre: Artık bu parlaklığı daha ziyade arttırmaya kimin gücü yeterse yapsın, dedi.”³⁰

Temizlik ünitesinin 3. konusu ‘Kılık Kıyafet Temizliği’ başlığı ile verilmiştir. Bu başlık altında kılık kıyafet temizliğinin ve buna özen göstermenin gerekliliği hadisi şerifler çerçevesinde işlendikten sonra ‘Düşünelim’ etkinliği içerisinde yukarıdaki hadis şu çeviriyle verilmiştir:

Peygamber Efendimiz’in (s.a): *“Benim ümmetim kıyamet gününde bedenlerindeki abdest alma izlerinden dolayı yüzleri nurlular, elleri, ayakları sekililer (parlak olanlar) diye çağırılacaklardır” buyruğu hakkında Ebû Hureyre şöyle demiştir: “Kimin bu parlaklığı arttırmaya gücü yeterse yapsın.”*³¹

Etkinlikte öğrencilerden Ebû Hureyre’nin sözü ile neyi kastettiğini yorumlamaları istenmektedir.

Çocuklar hadisi şerifi Ebû Hureyre’nin sözüyle birlikte yorumlayarak aşağıdaki gibi yorumlarda bulunmuşlardır:

“Ahirette yüzü nurlu olanlar, parlak olanlar diye çağırılacaklarmış. Kur’an okuyan, abdest alanların yüzünde nur, parlaklık olacakmış. Eğer bu abdesti kim daha çok alırsa ahiret gününde daha güçlü olacak.”

“Öğretmenim, abdest alırsak kıyamet gününde herkesin yüzü parlayacak, nurlanacak. Elleri ayakları da parlayacak abdest alanların.”

“Abdest alanlar, ellerini, yüzlerini yıkayanlar ahiret gününde dinine uygun olanlar sekililer diye... Yani ahiret gününde parlak olsun istiyorsanız abdest alıp, namaz kılın, dine uygun davranın diyor.”

Sınıftaki diğer çocukların yorumları da benzer şekillerde olduğundan birkaç örnekle yetineceğiz. Burada, öğrencilerden birkaç tanesi önceki öğrenmelerine atıfla daha geniş bir yorum yapmışlardır. İki öğrenci arasında geçen diyalog şöyledir:

³⁰ Buhari, Vudu, 3.

³¹ Okumuşlar ve Mert, *age.* s. 32.

“Böyle bir hadis vardı öğretmenim. Benim evimin önünden bir tane nehrim var. 5 vakit abdest alıyorum mu, öyle bir şeydi.” Diğer öğrenci heyecanla yerinden kalkarak:

“Hayır öğretmenim. Benim evimin önünde bir nehir var. Ben ondan 5 kere yıkansam hiç kırım kalmaz. Yani bir de ben 5 vakit namaz kılırsam hiç günahlarım kalmaz diyordu.”

Yukarıda çocukların kastettiği hadis; *“Ne düşünürsün, birinizin avlusundan bir nehir geçse ve ondan günde beş kere yıkansa kirden bir şey kalır mı?”*

‘Hayır, hiç bir şey kalmaz’ dediler. Hz. Peygamber:

“Kılınan namazlar, suyun kiri götürdüğü/sildiği gibi günahları siler götürür.” şeklindeki hadistir. Çocukların yeni öğrendikleri hadisi bir önceki yıl, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi “Temiz Olalım” adlı ünite içerisinde ezberlemiş olduklarıyla bağdaştırarak açıklamaya çalışması, konuyu anlama düzeyinin üstünde kavrama aşamasında öğrendiklerini gösterir.

Çocukların yorumlarını genel olarak değerlendirecek olursak, anladıklarını ifade etme şekilleri benzerdir ve hadisi bütün öğrenciler anlamıştır. Hadis çevirisinde, orijinal kaynaktaki sekililer ifadesi açıklanmamışken, öğretim materyalinde parantez içi açıklamayla verilmesi uygun olmuştur. Çünkü sekili kavramını çocuğun anlayabilmesi mümkün değildir. Bunun dışında Ebû Hureyre’nin sözünde ‘...daha ziyade arttırmağa’ ifadesinde ziyade kelimesi yerine fazla kelimesi tercih edilmiştir. Ziyade kelimesinin anlamını bilmeyecek çocukların varlığı düşünülürse fazla kelimesinin tercihi daha uygun olmuştur. Hadisteki değer kazandırılırken kavram öğretimi de hedefleniyorsa ziyade kelimesinin açıklamasıyla birlikte verilmesi gerekir.

Hadis çevirisi çocuğun, abdestin manevi boyutunu kavraması açısından öğretime katkı sağlayan bir örnek olmuştur.

3.6. “Biriniz elinde bir fidan olduğu sırada kıyamet kopacak olsa, onu dikmeye gücü yeterse diksin.”

Çevre Temizliği başlığına giriş yapılırken yukarıdaki hadis örnek verilerek hadiste peygamberimizin verdiği mesajı yorumlamaları istenmiştir. Ahmed b. Hanbel’in Müsned’i tercüme edilmemiş bir eser olduğundan başlıkta da hadis-i şerifin orijinal kaynaktaki metni yerine yazarın tercümesini vermeyi uygun bulduk.

Ders esnasında konuya giriş yapılırken öğretim materyalinde olduğu gibi yukarıdaki hadis söylenmiş, daha istekli görünen birkaç öğrenci aşağıda verilen soruları sormuştur:

“Yani öğretmenim kıyamet gününde öleceksin mecbur, o fidanı nasıl dikecek oraya?”

“Fidan yaşar o zaman, ölür mü o da?”

“Fidan olduğunda dikilebilirse canlanabilir mi de nasıl diksin?”

“Kıyamet kopsa da ağaçlar ölmeyecek mi?”

Sorulan sorular diğer öğrencilerin yorum yapması için cevapsız bırakıldığında diğer öğrenciler bu sorular ve hadis çerçevesinde açıklama getirmeye çalışmışlar ve aşağıdaki gibi ifadeler kullanmışlardır:

“Kıyamet koparken de fidan dikmek sevap olduğu için kıyamete girmeden bir sevap daha yapmış oluruz.”

“Eğer kıyamete kadar bir tane fidan büyütebilirsek sevap yazılabilir.”

“Ölürken fidan dikemezsiniz canın kalmaz.”

“Bence elimizde ne kadar fidan varsa dikmeliyiz. Sulamalı, büyütmeliyiz. Ondan hem biz faydalanırız hem canlılar. Yoldan geçen kişi yorulduysa gölge altına oturabilir, biz de sevap kazanırız.”

Öğrencilerden birkaç tanesi de anlamadığını söyleyerek cevapsız kalmayı tercih etmiştir. Çocuklar, fidan dikmenin sevap olduğu hakkında hemfikirken hadiste verilen varsayımı anlayamamışlardır. Çünkü bu yaşlardaki çocuklar, bilgiyi ancak somut biçimde verildiğinde işleyebilir, mantık yürüterek sonuca ulaşabilirler.³² Yukarıdaki varsayım soyut olmasının yanında çocukların bilgi sahibi olmadıkları kıyamet konusundadır. Bu durum hadis-i şerifin doğru bir şekilde anlaşılmasına engel olmaktadır. Hadisin veriliş amacı fidan dikmenin ne kadar önemli olduğunun vurgulanmasıdır. Ancak bu vurgu konu içerisinde verilen daha somut ve çocukların algı düzeylerine uygun olarak tercüme edilmiş diğer hadislerle sağlanmıştır.³³

3.7. “İman yetmiş küsur yahud yetmiş küsur şubedir. Bunların efdali Allah’ dan başka ilah yoktur demektir. En aşağısı ise yoldan eziyet verecek şeyleri gidermektir. Hâyâ da imanın bir şubesidir.”³⁴

Çevre Temizliği konusu içerisinde yer alan diğer bir etkinlik içerisinde yukarıdaki hadis şu çeviriyle verilmiştir:

“İman, yetmiş ya da yetmiş küsur bölümdür. Bu bölümlerin en üstünü ‘La ilahe illallah’ sözüdür. En aşağı merteye de yolda bulunan insanları rahatsız edici bir şeyi kenara atmaktır.”³⁵

Etkinlikte verilen rahatsız edici bir şeyi kenara atmak ile imanın ne alakası olabilir, sorusu çerçevesinde çocuklara düşünceleri sorulduğunda:

“Mesela yola bir çöp attığımızda başkasının ya da kendimizin kirden hastalanmamıza sebep olur. Ya da muzu yedik, attık. Biri ayağını basar, düşer. Onları kenara atacağız. İmanımızı çok yükseltir bu.”

“Yolda taş, çivi gibi bir şeyler varsa arabalara zarar vermesin diye insanlara bir şey olmasın diye onları alıp atmak da imanın bir parçasıymış.”

³² Gander ve Gardiner, *age*. s. 342-343.

³³ Okumuşlar ve Mert, *age*. ss. 34-36.

³⁴ Müslim, İman, 58.

³⁵ Okumuşlar ve Mert, *age*. s. 35.

“İman yetmiş ya da yetmiş küsur bölümden oluşuyormuş. La ilahe ilallah sözü çok küçük ağızımızdan çıkacak bir söz, ona inanacağız öğretmenim, o çok önemli bir söz. Yolda ne varsa bir tane çöpten bile insanlar zarar görebilir. Onu çöpe attık onun da sevabı var. Çöpü alıp atmak bile küçük de olsa bir mertebeymiş.”

“Çöpleri, kesici şeyleri atmak sevaptır.”

“Sadece insanlara değil çünkü hayvanlara, bisiklet, araba gibi şeylere de zarar verebilir. O yüzden de sevaptır.”

Hadis çevirisi üzerinde sadeleştirme yapıldığı görülmektedir. Şube kelimesi yerine bölüm, efdal kelimesi yerine bu bölümlerin en üstünü ifadesi kullanılmıştır. Yoldan eziyet verecek şeyleri gidermek yerine ise insanları rahatsız edici bir şeyi kenara atmak söylemi tercih edilmiştir. Yapılan sadeleştirme anlamda değişikliğe sebep olamamaktadır. Şube ya da efdal kelimeleri çocukların kelime haznesinde bulunmadığından bu kelimeleri tercihi uygun olmuştur. Eziyet verecek şeyleri gidermek ifadesi ise manasal açılımla verilmiştir. Bu da anlamayı kolaylaştırıcı bir etken olmuştur.

Ancak hadis yorumlanırken çocuklardan birkaç tanesi mertebe kelimesinin anlamını bilmediklerini ifade etmişler, gerekli sözcük çalışması yapılmadığında çocukların hadisi yorumlamaya istekli olmadığı gözlemlendiğinden çeşitli yöntemlerle kavram öğretilmiştir. Bunun dışında çocukların bazıları sessiz kalmayı tercih ederken çocuklardan birçoğu iman ile söz konusu davranış arasındaki ilişkiyi sevap bağlamında kurmuşlardır. Bu bağlantı, çocuklarda kazanılması hedeflenen, yoldan rahatsız edici şeyleri kaldırmak, etrafı temiz tutmak gibi davranış örüntülerini güçlendirecek bir etkidir. Bu açıdan, hadis-i şerif çevirisini kendi algı düzeyleri çerçevesinde yorumlayabildikleri görülmüştür.

Sonuç

2012 yılında eğitim öğretimde yapılan değişiklikle 4+4+4 sisteminin getirdiği yeniliklerden biri ortaokul ve lise seviyesinde Hz. Muhammed'in Hayatı, Temel Dini Bilgiler ve Kur'an-ı Kerim derslerinin seçmeli olarak okutulması olmuştur. Bu derslerde çocuk ve gençlerin ihtiyacı olan din eğitiminin köklü ve uzman ellerce hazırlanmış materyaller kullanılarak yapılması uzun vadede eğitimin hedeflerine olumlu katkılar sağlayacaktır. Bu bağlamda yine ilk defa bu yıl öğrencilerin kullanımına sunulan öğretim materyallerinin geliştirilmesine yardımcı olmak ve yazarlara dönüt sağlamak amacıyla Hz. Muhammed'in Hayatı ders materyallerinin “Temizlik” ünitesinde kullanılan hadis çevirileri incelenmiştir.

Temizlik konusu, okul öncesinde öz bakım becerileri içerisinde kazandırılacak bir alışkanlıktır. Bunun dışında ilkokul 1,2 ve 3. sınıf öğretim programında öğrencilere kazandırılacak beceriler arasında sağlığını koruma becerisi başlığı altında temizliğe de değinilmektedir.³⁶ 4. sınıfta ise Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde Dinim Temiz Olmamı İstiyor başlıklı bir ünite yer almaktadır. Görüldüğü üzere

³⁶ TTKB, *İlköğretim 1,2 ve 3. Sınıflar Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu*, s. 22.

ilkokulun her sınıf düzeyinde temizlik eğitimi verilmektedir. 5. sınıf Hz. Muhammed'in Hayatı dersinde Temizlik ünitesinde ise Hz. Muhammed'in temizlik anlayışı çocuklara kavratılarak önceki öğrenmeleriyle bütünleştirmesi sağlanırken temizlik konusunda, Hz. Muhammed (s.a) bir rol model olarak sunulacaktır. Şüphesiz ki bu ön öğrenmeler çocukların derste gördükleri hadisleri yorumlamalarını kolaylaştırıcı bir etken olmuştur. Bildikleri ve oldukça somut bu konu hakkında karşılaştıkları hadisleri doğru bir şekilde yorumlayabildikleri, hadis-i şerif çevirilerinin çocukların algı düzeyine uygun bir şekilde yapıldığı görülmüştür. Araştırma çerçevesinde ulaşılan diğer sonuçlar aşağıdaki gibidir:

1. Araştırma çerçevesinde incelenen yedi hadis-i şerif çevirisinden yalnızca bir tanesi, soyut bir anlam içerdiğinden anlaşılammış, diğer hadis çevirileri öğrencilerin hepsi tarafından anlaşılmıştır.

2. Hadis-i şeriflerde gerekli yerlerde cümlelerde sadeleştirmeler yapılmıştır. Söz konusu sadeleştirmeler ile anlam değiştirilmediği anlaşılmıştır. Ayrıca bu sadeleştirmelerle hadisleri anlayabildiğini gören çocuk din dilinin kendisine has yapısını sezebilmektedir.

3. Hadis çevirilerinde geçen çocukların kelime haznesinde bulunmayan sözcükler parantez içi açıklamalar ya da eş anlamlı başka bir kelimenin tercih edilmesiyle açıklanmış, bu durum hadis çevirilerinin anlaşılmasını kolaylaştırmıştır. İncelenen yedi hadisi şerif çevirisinden yalnızca bir tanesinde bilinmeyen kelime kullanılmıştır. Söz konusu kelimenin (mertebe) ise eş anlamlısının öğrenciler tarafından bilinmekte olduğu tespit edilmiştir.

4. Öğretim materyalinde geçen hadisi şeriflerle ilişkili, daha önceden öğrenilmiş başka hadislerle ilişkilendirme yapılabilmektedir. Bu durum, çocukların konuyu ve hadisleri kavrama düzeyinde öğrendiklerini göstermektedir.

5. İşlenen konuların ve ulaşılmaması beklenen hedeflerin kazanımında hadis çevirilerinin oldukça önemli bir katkısı bulunduğu gözlenmiştir. Hadisi şeriflerle örneklendirilen konuların dini boyutunu kavrayan çocuk, bunun dini delilini de gördüğünden beklenen hedefe ulaşmaya istekli hale gelmiştir.

6. Öğretim materyallerinde fazlaca hadis çevirisine yer verilmesi sayesinde ahlak gelişiminde bir rol model arayan çocuğa en uygun örnek olarak Hz. Muhammed (s.a) gösterilmektedir.

7. Hadisi şerif çevirileri sayesinde çocuklar peygamberimizi daha yakından tanıyarak onun davranışlarını uygulamaya istekli hale gelmektedir.

8. Verilen hadis çevirileriyle çocuklarda, kendilerini ilâhi vahye ve peygamberimizin tavsiyelerine daha yakın buldukları, konuları açıklarken peygamberimize atıflarda buldukları görülmektedir. Algı düzeylerine uygun hadisleri okuyan çocukların sözlerinde; *'Peygamberimiz bize şöyle diyor, peygamberimiz böyle yapmamızı istiyor...'* gibi ifadelerle rastlanması bu sonucun dışı vurumudur.

9. İncelenen ünite sonrasında ders kitabında verilmiş ölçme değerlendirme çalışmasının uygulanmasıyla, çocukların soruları zorlanmadan cevapladıklarının gözlenmesi ayet ve hadislerle öğretim tekniğinin, çocukların algı düzeyine uygun

ayet ve hadis çevirileri sunulduğu takdirde başarıyla uygulanabileceğinin göstergesidir.

Öneriler

Hz. Muhammed'in Hayatı 5. Sınıf öğretim materyalindeki hadis çevirilerinin öğrenci algı düzeyine uygunluğunu incelediğimiz çalışma sonunda getirebileceğimiz öneriler aşağıda sıralanmaktadır:

1. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Temel Dini Bilgiler, Kur'an-ı Kerim ders kitaplarında yer verilen hadis çevirileri yukarıda belirttiğimiz sonuçlar dikkate alınarak çocukların algı düzeyine uygun şekilde sunulmalıdır.

2. Seçmeli ders kitaplarının diğer sınıf düzeyleri ve diğer üniteleri için benzer araştırmalar yapılarak, bu kitaplarda yer alan hadis ve ayet çevirilerinin öğrenci algı düzeylerine uygun olup olmadığı tespit edilmelidir.

3. Çocukların algı düzeylerine uygun konularda ve uygun bir üslupla yapılan çevirileri anlayabildikleri göz önünde bulundurularak, çocukların yaş ve bilişsel düzeylerine göre seçilen hadis-i şeriflerle hazırlanmış müstakil kitaplar yazılmalıdır.

Kaynakça

- Davudoğlu, Ahmed, *Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi*, Sönmez Yay., İstanbul 1973.
- Dodurgah, Abdurrahman, *Ailede Din Eğitimi*, Timaş Yay., İstanbul 2010.
- Fowler, James, "İman Bilincinin Evreleri", çev. Ali Ulvi Mehmedoğlu, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 19, İstanbul 2000, ss. 85-104.
- Gander, Mary J. ve Gardiner, Harry W., *Çocuk ve Ergen Gelişimi*, çev. Ali Dönmez, Nermin Çelen, Bekir Onur, İmge Kitabevi, Ankara 2010.
- Hökelekli, Hayati, *Din Psikolojisi*, TDV Yay, Ankara 2003.
- Koç, Turan, *Din Dili*, İz Yayıncılık, İstanbul 2012.
- Köylü, Mustafa, *Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi*, Nobel Yay., Ankara 2011.
- MEB, *Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu*, MEB Yay., Ankara 2010.
- MEB, *Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, İlköğretim 1,2 ve 3. Sınıflar Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu*, MEB Yay., Ankara 2009.
- Okumuşlar, Muhiddin-Mert, Musa, *Hz. Muhammed'in Hayatı Öğretim Materyali 5*, MEB Yay., Ankara 2012.
- Oruç, Cemil, *Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Din Eğitimi*, DEM Yay., Aralık 2011.
- Parlıyan, Abdullah, *Sünen-i İbn Mace Tercemesi*, Konya Kitapçılık, İstanbul 2008.
- Selçuk, Mualla, *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*, TDV Yay., Ankara 2005.
- Sofuoğlu, Mehmet, *Sahih-i Buhari ve Tercemesi*, Ötüken Yay., İstanbul 1987.
- Tarhan, Ayşe, "Sosyolojide Temel Kuramlar", *Sosyolojiye Giriş*, Ed. İhsan Sezal, Beta Basım Yayım, İstanbul 2012.
- Tosun, Cemal, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, PegemA Yay., Ankara 2001.
- Yavuz, Kerim, *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*, Boğaziçi Yay., İstanbul 2012.
- Yeniçel, Necati ve Kayapınar, Hüseyin, *Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi*, Şamil Yay., İstanbul 1987.
- Yeşil, Rüstü, "Nitel ve Nicel Araştırma Yöntemleri", *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Editör: Remzi Kıncal, Nobel Yay., Ankara 2010.
- Yeşilyaprak, Binnur, Aydın, Betül, vd., *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*, Pegem Yay., Ankara 2005.
- Yıldırım, Ali ve Şimşek, Hasan, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yay., İstanbul 2011.
- Yılmaz, Ahmet, *Çocuklara Meal ve Tefsir Hazırlamanın Gerekliği ve Örnek Olarak Lokman Suresinin Meal ve Tefsiri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007.